

BOOK REVIEWS

Barbara Kirshenblatt-Gimblett, *Destination Culture. Tourism, Museums, and Heritage*. Berkeley: University of California Press, 1998. XVIII, 327 str., ilustr.

V knjigi *Destination Culture. Tourism, Museums, and Heritage* Barbare Kirshenblatt-Gimblett, profesorice uprizoritvenih in judovskih študij na newyorški univerzi, je zbranih osem esejev, ki jih je avtorica med letoma 1988 in 1995 predstavila na različnih simpozijih oziroma konferencah in nekatere tudi že objavila. V njih raziskuje razstavljanje v muzejih, na festivalih, svetovnih razstavah, »obnovah« zgodovine, spomenikih in turističnih atrakcijah, pri čemer historično analizo kombinira s kritikami sodobnih pojavov. Vsak od esejev je, kot avtorica zapiše v uvodu, utemeljen z njenim zanimanjem za domačo kulturo in estetiko vsakdanjega življenja, dejanskega in razstavljenega. Delo kot celota pa je poskus »teoretizacije« artefaktov in logike razstavljanja v kontekstu aktualnih razprav o smrti muzejev, premoči turizma, produkciji dediščine, mejah multikulturalizma, družbeni učinkovitosti umetnosti in kroženju vrednosti.

Knjiga je razdeljena na štiri poglavja z enim do tremi esei. Prvi del knjige, *Agency of Display*, se začne z esejem »Object of Ethnography«, v katerem se avtorica osredotoča na sporočilnost predmetov v različnih kontekstih in na njihovo vrednotenje. Raziskuje paradoks razstavljanja vsakdanjih stvari, ki niso bile nikoli mišljene, da bi bile razstavljene, in navadno nimajo estetske, temveč samo uporabno vrednost. Pogosto so predstavljene v fragmentarni obliki, iztrgane iz konteksta. Postanejo etnografski predmeti, ker jih tako definirajo etnografi, na razstavah (»in situ« ali »v kontekstu«) pa jih dojemamo kot umetniške stvaritve. Avtorica analizira tudi razstavljanje ljudi ob odrskih uprizoritvah (npr. poroka, lov, pogreb) in igranju vsakdanjega, pri čemer življenje nekega človeka postane spektakel za drugega. Opozarja, da gre za žanrsko napako, ki jo razstave institucionalizirajo z vključitvijo opazovalca v strukturo dogodka, ki sam po sebi ni mišljen za formalno opazovanje. V tem eseju se dotakne tudi festivalov, ki jih razume kot alternative muzejskim razstavam, pri čemer opozarja, da turisti zaradi koncentracije transformiranih ritualov dobijo podobo družbe, ki nenehno praznuje (*every day is a holiday*). V drugem eseju prvega poglavja z naslovom »Exhibiting Jews« analizira, kako se je judovska diaspora pogajala za transnacionalni prostor na razstavah v povezavi z borbo za emancipacijo, socialno integracijo in nacionalno samoodločanje. Njeni osrednji argumenti so, da prezentacija vključuje manipulacijo, da so vse razstave v osnovi gledališke in da razstava pravzaprav »naredi« eksponat. To dokazuje s primeri predstavitev Judov na svetovnih razstavah med 1851 in 1940 v treh nacionalnih okoljih (Jude v Franciji, Angliji, ZDA).

Drugi del knjige ima naslov *A Second Life as Heritage*. V prvem eseju »Destination Museum« raziskuje soodvisnost med dediščino, muzeji in turizmom. Opozarja, da je kljub starinskemu videzu dediščina pravzaprav nekaj novega, ustvarjenega, da je način produkcije kulture v sedanjosti, ki ima zatočišče v preteklosti, in proces dodajanja vrednosti zginjajočemu, precenjevanje zastarelega, mrtvega, nefunkcionalnega. Ugotavlja, da je dediščina odvisna od razstave, ki kot nova oblika kulturne produkcije umirajočim ekonomijam in lokalitetam omogoči drugo življenje v obliki samopredstavitev. Muzeji z razstavami dediščine so glavni turistični cilji, vendar brez obiskovalcev – turistov ne bi mogli preživeti. Z virtualnostjo oz. rekonstrukcijo prostora v turistične namene se Kirshenblatt-Gimblettova ukvarja v četrtem in petem eseju, kjer na primeru *Ellis Islanda* in *Plimoth Plantation* prikaže proces pozitivnega vrednotenja mrtve-

ga ali zginjajočega in opozori na navidezno avtentičnost v produkciji dediščine. Ellis Island obravnava kot »počivališče« patriotskih občutij in primer institucionalnega spomina, ki so ga s tematizacijo priseljevanja (pre)oblikovali v ameriški nacionalni simbol, »vrata v Ameriko« za vse nekdanje in zdajšnje priseljence, ne glede na resnično lokacijo, zgodovinsko obdobje in okoliščine prihoda. S primerom rekonstruirane vasi prvih angleških kolonistov (puritancev) Plimoth Plantation pa avtorica opozori na nevarno moč naracije razstav in predstavitev. Precejšen del privlačnosti vasi, kjer so za vedno zamrznili leto 1627, po avtoričinem mnenju izvira iz neuspelega poskusa biti popoln časovni stroj. Po njenih opažanjih igralci skušajo zavestno pozabiti vse, kar se je zgodilo po letu 1627, obiskovalci pa stanje ves čas primerjajo s svojim časom in tako na neki način »vidijo prihodnost«, zato pride do »časovne zmede«.

V tretjem delu knjige *Undoing the Ethnographic* Kirshenblatt-Gimblettova obravnava predstavitve in interpretacijo kulture na javnih prostorih, še posebno na kulturnih festivalih in sejmihi. V eseju »Confusing Pleasures« na primeru Festivala umetnosti v Los Angelesu leta 1990 analizira predstave ob stiku različnih kultur. Avtorica opozarja, da je festival postavil avtentičnost v trenutek, ko se je občinstvo spoprijelo z nerazumljivim, ne s predstavo samo, s čimer so organizatorji želeli »razveljaviti etnografsko« skoz proces gledališkega posredovanja – kot umetnost so predstavili nekaj, kar bi drugače obravnavali kot etnografski predmet, in niso želeli razlagati, ampak ponuditi estetsko izkušnjo neposrednega srečanja, strah pred neznanim pa zamenjati z ljubeznijo do »samo drugačnega«. Iz avtoričinih komentarjev je razvidno, da so tu organizatorji nekoliko zgrešili svoj cilj in da bi po njenem mnenju morali vključiti etnologe, saj se avantgardni pristop in etnologija v svoji bolj eksperimentalni obliki po njenem mnenju marsikje stikata. Sedmi esej »Secret of Encounter« je vezan na razstavo Skrivnostnost – afriška umetnost, ki prikriva in odkriva. Cilj razstave je bil pokazati, kako določena umetniška dela služijo varovanju in vzdrževanju skrivnega znanja, zato je namenoma pustila marsikaj nedoločnega, nerazkrita – predmete so razstavili same zase, kot umetnost, dodali pa lahko razumljive napise, ki so pomagali razvijati teme razstave. Prek tega primera avtorica opozarja na avtoriteto kustosa pri postavitvah in njegov vpliv na mogoče interpretacije pomena razstavljenih predmetov. Razstava včasih razkrije več o avtorju kakor o tem, kar želi predstaviti.

Barbara Kirshenblatt-Gimblett knjigo sklene z esejem »Disputing taste«, ki je uvrščen v zadnje, četrto poglavje z naslovom *Circulating value*. Za izhodišče izbere dve deli, *The Encyclopedia of Bad Taste* in njenega »zrcalnega dvojčka«, katalog dobrega okusa *Quintessence. The Quality of Having It*. V eseju skoz analizo kiča razmišlja o relativnosti dobrega in slabega okusa v minljivem »muzeju živega sveta«, kjer je vsak neke vrste kustos in kjer se začne proces spreminjanja življenja v dediščino. Nekateri predmeti se namreč kot označevalci dobrega oziroma slabega okusa pojavljajo v obeh knjigah, kar dokazuje, da razločki med dobrim in slabim okusom niso stabilni, pač pa je mogoče istemu predmetu pripisati obe kvaliteti, v istem časovnem obdobju ali v času prehaja iz ene kategorije v drugo. Opozarja, da se meje med teoretično definirano visoko (akademsko in avantgardno kulturo) in kičem brišejo, in se na koncu retorično sprašuje, ali je svet kiča rezultat brisanja meja med »angelom in muho« ali pa liberalni pluralizem, ki potrjuje možnosti ustvarjalnega izražanja vseh družbenih plasti.

Avtorica se v knjigi sklicuje na teorije, modele in ugotovitve številnih znanstvenikov (Benedict Anderson, Roland Barthes, Walter Benjamin, James Clifford, Michel Foucault, Eric Hobsbawm, Terence Ranger in Dean MacCannell), hkrati pa delo odseva njene raznovrstne izkušnje in široko znanje s področja muzeologije, uprizoritvenih študij, turizma, etnologije, antropologije in judovskih študij. V analizi kulturnih pojavov skladno z njeno specializacijo zavzemajo pomembno mesto primeri (samo)predstavitev Judov, čeprav se opira tudi na pri-

mere s pacifiškega območja, iz Afrike, ZDA idr. V knjigo so vključene fotografije, reprodukcije umetniških slik, ilustracije in oglasi iz tiskanih medijev. Slikovni material (nekaj ga je še iz 19. stoletja) z avtoričinimi komentarji podkrepi besedilo in dodatno pojasnjuje njene hipoteze oziroma ugotovitve. Zaradi široke obravnave številnih vprašanj, ki so v središču sodobnih razprav različnih znanstvenih disciplin in strok, je knjiga pomemben prispevek k razumevanju muzeologije. Odlika tega znanstvenega dela pa je tudi razmeroma lahka berljivost, za kar gre zasluga avtoričini domiselnosti in mestoma celo duhovitosti ter njeni sposobnosti, da bralcu prek slikovnih primerov približa teoretično zahtevno in poglobljeno obravnavo snovi. Zato delo Barbare Kirshenblatt-Gimblett *Destination Culture* ni namenjeno samo ozkemu krogu strokovne javnosti, pač pa je zanimivo in poučno tudi za laike, ki jih zanimata dediščina in turizem.

Andreja Čokl in Saša Poljak

Jasna Čapo Žmegač idr. (ur.), *Kroatische Volkskunde / Ethnologie in den Neunzigern. Ein Reader*. Wien: Verlag des Instituts für Europäische Ethnologie, 2001 (*Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Ethnologie der Universität Wien*; Band 22), 491 str.

Ta zvezek bo približal nemškogovorečim bralcem perspektive, tendence in najpomembnejša tematska področja današnje hrvaške *Volkskunde* / etnologije – in ga je s tem razumeti kot prispevek k transnacionalni evropski etnologiji. – Besedilce na zadnji platnici in podnaslov (Ein Reader) morda najnazorneje strneta ambicijo obsežnega zbornika, nastalega pod uredniško taktirko hrvaških etnologin Jasne Čapo Žmegač in Sanje Kalapoš (Inštitut za etnologijo in folkloristiko, Zagreb) in avstrijskih etnologov Reinharda Johlerja in Herberta Nikitscha (Inštitut za evropsko etnologijo Univerze na Dunaju).

Knjigo vpeljuje Spremna beseda, sledi ji pet večjih tematskih razdelkov (I. Zgodovina in teorija; II. Spremembe in politična simbolika; III. Etničnosti – pluralnosti – identitete; IV. Etnografija vojne; V. Študije primerov), v katerih je skupaj 23 razprav iz zadnjega desetletja, ki jih je napisalo 18 hrvaških etnologin in etnologov. Vsa besedila so bila že objavljena – nekatera v enakem, druga v nekoliko spremenjenem obsegu in z dopolnili – večina v osrednjih hrvaških etnoloških časopisih (*Narodna umjetnost*, *Etnološka tribina* in *Studia ethnologica croatica*), dve razpravi o etnografiji vojne pa v zborniku *Fear, Death and Resistance. An Ethnography of War. Croatia 1991–1993* (ur. L. Čale Feldman, I. Prica in R. Senjković, Zagreb 1993).

V spremni besedi so popisane znanstvene vezi dveh nacionalnih etnoloških tradicij, ki ju v njunih začetkih povezuje zgib ustvarjanja Löfgrenove »mednarodne kulturne slovnice nacionalnega« ob koncu 19. stoletja in ki je še nekaj desetletij na začetku 20. stoletja promovirala narodno in umetnostno konstitutivno ljudsko umetnost, stavbarstvo ipd., ne torej več samo duhovne, ampak tudi snovne, oprijemljive simbole etnične/narodne kulture. Ta desetletja so v Evropi nasploh čas, ki je etnologiji prinesel prakso in tam prej, tu pozneje ustanove in časnike, v katerih so domači raziskovalci in še vedno v opaznem številu tudi laiki opisovali lastno kulturo – ne samo iz samopotrjevalnih teženj, ampak tudi s samopredstavitvenim, zato neogibno razločevalnim motivom v mednarodnem okolju.

Pripravljalci zbornika niso mislili samo na internacionalizacijo »z nacionalno slovnico napisane zgodovine vede«, mislili so namreč bolj na izostritev presežkov v domnevno linearnem toku etnoloških stikov: zbornik želi eksemplarično pokazati *osebne potenciale in moč komunikacijske oblike transnacionalno (in tudi transkulturalno) delujoče in organizirane (nove) evropske etnologije* [10].

Uredniki opominjajo na Edmunda Schneeweisa (1886–1961), filologa širokega obzorja in specialista za srbsko in hrvaško ljudsko kulturo, ki je 1926 (takrat že habilitiran za slovansko